

1: Ауа-райын бақылау.

Бақылау

Жансыз табиғатта балаларға қыс жөніндегі өзгеріс туралы түсінігін қалыптастыру.

Желтоқсанда ең қысқа күн, күннің көзі сирек қонақ, ауа-райы бұлыңғыр, жиі қар жауады, бірақ ол ерімейді. Бірақ қар терең емес, одан түскен жапырақтар және құрғақ өсімдіктер көрінеді. Ауаның температурасы нөлден төмен.

Қаңтарда күн көбейеді, айқын жарқырайды, бірақ күннің көзі жылытпайды, ең күшті аяздар тұрады, барлығы қармен жабылған, ағаштарға қырау тұрады.

Ақпанда күшті жел соғады, боран болады: ақпан айының соңында күннің қосылғаны байқалады, ең алғашқы мұздар пайда болады, күннің көзі жан-жағына шуағын шашады.

Қыс табиғатының әсемдігіне, сүйіспеншілікке тәрбиелеуге талаптандыру.

Жаңылтпаш

Қыс қыспаса қыс па,

Құс ұшпаса құс па?

Ырым

Қыс жылы болса-жаз салқын

Өлеңдер

«Қыс» А.Құнанбаев.

Қимылды ойын.

«Кегліні құлат»

Кегліні құлата отырып, **клюшка** көмегімен нысанаға шайбаны лақтыра білуді бекіту. Белсенділікке тәрбиелеу.

Еңбек қызметі

Қардан демалыс орнын тазарту.

Өзінің іс-әрекетін жолдастарының іс-әрекетімен келістіру, ұжымда тапсырманы өз бетінше орындауға үйрету. Еңбек ету ынтасына тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер.

«Ауа-райы»сөзіне анықтаманы ірікте»

(Қарлы, аязды, суық, күн шуақты, желді және т.б.)

Тапсырма. Балаларға қар бетінде жүріп өтуді және аяқ астында қалай сықырлайтынын тыңдауды ұсыну.

Өз бетінше іс-әрекеті

Әр балаға оны қызықтыратын ісімен айналысуға мүмкіншілік беру.

2. Қар басуын бақылау

Бақылау

Балаларға қар басуы жөнінде түсініктеме беру. Қар басуы кезінде бұлттардың пайда болатынын түсіндіру, айнала қараңғыланады және қар түсе бастайды; аспаннан жапаалақтанған тасқыны ұшқандай сезіледі (ұлпа, ақ, жеңіл). Жан-жағымыз қозғалысқа толған және тыныштық. Қар, жүн көрпесі секілді, жерді қымтайды. Қар кесектелген немесе жеке қиыршақталған секілді жауып тұр ма, соны ажырата білуге үйрету. Сөйлей білуді, ойлауды, елестетуді дамыту. Жансыз табиғаттың құбылысына қызығушылығын тәрбиелеу. Ауа-райы әсемдігіне эстетикалық қарым-қатынасты тудыру.

Жұмбақ.

Ұстай қалсаң еріп кетер,
Әуре болма теріп бекер.

(қар)

Болжау

Қар түссе-күн жылынады

Жаңылтпаш

Қыста боран борар, қар борар,
Қыздар шәлі орамал оранар.

Өлең.

«Алғашқы қар» А Оразақын.

Қозғалыстағы ойын

«Қармен аулау білу»

Балаларды қардан айналу дан, (ортада) шектелген алаңнан қозғала білуге үйрету. Нысанаға қарды ата білуге бейімдеу. Ойын ережесін айқын орындауға үйрету.

Еңбек қызметі

Қардан қарлы дуал жасау

Өз бетінше шана, жәшіктер, ағаш күректер дайындау. Қоғамдық жұмыс уақытында бір-біріне кедергі келтірмеу. Қиыншылықтарды жеңе білу.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер.

« Қар қиыршықтарын қарастыр»

Тәжірибе. балалар қар қиыршықтарын қарастыруда.

Қорытынды. Барлық әр түрлі қар қиыршықтарында сәуле саны бірдей.

Қармен тәжірибе. Стаканға қар салып топқа алып келу.

Балалардың қардың қасиеті жөніндегі ойларын ұлғайту және дамыту. Өз бетінше қорытынды жасауға үйрету. Әуесқойлығын және қызығушылығын дамыту.

3. Желді бақылау.

Бақылау

Балаларға қыста желдің суық өткір екенін түсіндіру.

Флюгер түтіннің бағыты ағаш бұтағының қозғалысы бойынша желдің күштілігін анықтауға болатынын үйрету.

Қысқы желдің жазғы желден ерекше белгілерін ажырата білуге үйрету.

Жұмбақ

Бір нәрсе көрінбейді бар ғой өзі,

Адамзат ол нәрсені көрмес көзі.

Жансызды қимылдатып жанды қылар,

Бзылдап, ызың қағар айтқан сөзі.

(жел)

Өлең.

«Желдің түсі қандай?» М.Алимбаев.

Қозғалыстағы ойын

«Екі аяз»

Икемділігін дамыту, қозғалыстағы ойынға қызығушылығын арттыру және оны ойнай білуге үйрету. Өз бетінше рөлдерді бөлу талабына тәрбиелеу.

Еңбек қызметі

Қардан жолды тазарту

Балаларды бала-бақша ауласындағы жолдарды тазартуға және сыпыруға үйрету;

Еңбек құралдарымен қолдана білуін нығайту, оларды тазалықта және тәртіпте ұстау.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер.

Тәжірибе. Желдің күштілігін анықтау.

Әр түрлі белгілері бойынша (жел бар ма, күшті, әлсіз) желдің күштілігін анықтауға балаларды жаттықтыру, қай бағытта екенін анықтау.

Тапсырма. Желдің қалай ысқыратынын тыңдау.

Қадағалауын дамыту.

«Жақсы-нашар»

Табиғаттағы қарама-қайшылығын, құбылыстың біркелкі еместігін, жанды және жансыз өзара байланысын, тілді дамытуды, ойлауды, көре білуге үйрету (желдің ықпалымен өтіп жатқан өзгерістерді, жағдайларды атау ұсынылады, - жағымды және жағымсыз) .

4. Аспанды бақылау.

Бақылау

Балалардың көк аспан жөніндегі ой-пікірлерін байыту (таза, тұтастай бұлттармен жамылған). Аспан қыс басында тұтастай бұлттармен жамылғанын атап өту. Қыс аяғында айқын-көк, өте әдемі болады.

Балалардың жансыз табиғат жөніндегі пікірлерін ұлғайту.

Жұмбақ.

Дүниеде бір қарбыз бар солмайтұғын,

Жаз шіріп, қыста үсіп тоңбайтұғын.

Жаһанның жерін, суын, жәндіктерін,

Іші кең бәрін салса толмайтұғын.

(аспан)

Қозғалыстағы ойын

«Ұйымдастырушылар»

Бір-бірінің қолдарын алып, шеңбер бойынша қозғала білуге үйрету; спорттың көрсетудегі қозғалыс түрі бойынша шеше білу және оны атау. Ойынға қатысуға ынтасын тәрбиелеу.

Еңбек қызметі

Бақшаның қатарларын қармен толтыру.

Жүйекте өсетін өсімдікке құрметпен қарауға және нақты қызығушылыққа тәрбиелеу, еңбек мәнділігін түсіндіру (тұқымның үсіп кетпеуін, көктемде өсім болмайтынын). Еңбек ету талабына тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер

«Жұмбақты шешу»

Қыста жансыз табиғат жөніндегі білімін балаларға нығайту, ойлауды, шығармашылық белесті дамыту.

Өз бетінше іс-әрекеті

Табиғат жағдайын есепке ала, дәлізде сабақ және ойын үшін жағдай құру.

Жағымды тәртіпті қалыптастыру.

5.Күннің көзін бақылау.

Бақылау

Қысқы мерзімде күннің көзін бақылауды жалғастыру.

Қыс басында күннің көзі сирек қонақ екенін атап өткен жөн (бұлыңғыр, бұлтпен жабылған, жоғары көтерілмейді, жылытпайды). Қыстың ортасында күннің көзі айқын, жоғары көтеріледі, бірақ жылытпайды. Қыстың аяғында күннің нұры жылулық шашады, күннің көзі жоғары, күн ұзарады. Қадағалауды, әуесқойлықты, көңіл бөлуді дамыту; жансыз табиғат құбылысы жөніндегі білімін нығайту. Таңертең, күндіз және кеш бейімделуі бойынша күннің көзі жолдарын ажырата білу. Күннің жоғары тұрғанына көңіл бөлу керек.

Жұмбақ.

Ақ сандығым ашылды

Ішінен жібек шашылды.

(күннің көзі)

«Хоккеистер»

Қозғалысты ойынды өз бетінше ұйымдастыруға бейімдеу, топқа бөліну, ойын тәртібін сақтау. Балалардың бір-бірімен араласа білуін жетілдіру.

Еңбек қызметі

Қар тоқтатуға дайындық. Жөндеу

Тәрбиешімен балалардың бірігіп еңбектенуіне тәрбиелеу. Еңбек мазмұнын ұлғайту, әр баланың еңбекке жүйелі қатысуын қамтамасыз ету.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер

«Күннің тұрған жағдайы және биіктігі анықталды»

Нақты өлшем көмегі кезінде балаларды күннің тұрған жағдайын өлшеуге үйрету.

Өз бетінше іс-әрекеті

Тұрақты балалар бірлестігін нығайтуға талаптандыру.

Дербестілігін және бастамашылығын көтермелеу.

6. Терең қар жамылғысының тереңдігін

бақылау.

Бақылау.

Балалардың көңілін бөлімшенің қай жерлерінде қалың қар жатқанына бөлу. Балаларға қаншалықты терең екенін білуін ұсыну. Ұзындығының шартты өлшемімен адамдар метрді орнатқанын түсіндіру. Балаларға метрді көрсету және әр жерде қар жамылғысының тереңдігін өлшеу; қалың қарды күрекпен кесу, қардың қалыңдығымен бөлігіне көңіл бөлу.

Жұмбақ.

Бір нәрсе өліп жатыр, жетіп ажал,
Малының қисабы жоқ безбенге сал.
Сүйегі көктеде емес жерде де емес
Жігіттер көңіл қойып ойлаңыздар.
(жауған қар).

Қозғалыстағы ойын

«Аяз-Қызыл мұрын»

Алаңның қарама-қарсы жағына жүгіруді нығайту, ойын тәртібін сақтау (қолың тиген жерде- қатырып тастаған жерде тоқтайды). Ойында достықты және өзара көмекті көрсету.

Еңбек қызметі

Гүлзарда қар тоқтатуды орнату

Қар тоқтату жөніндегі пікірді ұлғайту (қарды тоқтатады, жел соққанда), оларды орнатуда тәрбиешіге көмектесу. Тапсырманы орнатуға үйрету, бірлесіп атқаруда кішігірім тәсілдерді қалыптастыру.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибелер және эксперименттер

Ашық орынға қарағанда, неліктен шарбақтар мен қуыстарда қар қалың болатынын балаларға ойлануды ұсыну.

Қорытынды. Бұл орындарда желмен ұшып кетпей, тұрып қалады.

Өз бетінше іс-әрекеті

Қазіргі ойындарда өз құрдастарымен 2-3 рөлді ұстайтын, ойында бірлесуге талаптандыру, рөлді бөлу, ойын әрекетін орындау, жалпы ойын барысына сәйкес әрекет ету.

7. Тайғанақты бақылау.

Бақылау.

Тайғанақтың пайда болу жолдарын түсіндіру. Тез жылынғанда аяз соғады, одан кейін болатын құбылыс тайғанаққа айналады. Ауа температурасы мен судың агрегаттық жағдайы арасындағы байланысты түсіндіру. Тайғанақ- бұл мұздың қалың беті, жер қабатында құрылатын. Тайғанақпен қалай күресуді айту. Тайғанақ кезінде өзін дұрыс ұстай білуді үйрету. Көргені жөнінде айту және бақылауда ынтасын дамыту.

Қозғалыстағы ойын

«Ұзын жол бойынша»

Мұз жолы бойынша тайғанақтау кезінде тепе-теңдікті сақтауды үйрету.

Жарыстарға қатысуға тәрбиелеу.

Еңбек қызметі

Жолға құмды төгу

Жолға құмды төгуде еңбектің мәнділігін балаларға түсіндіру. Өз еңбегінің нәтижесінен қанағаттанушылық сезімін қалыптастыру.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе мен эксперименттер

«Өлі табиғаттың қысқы құбылыстарын ата»

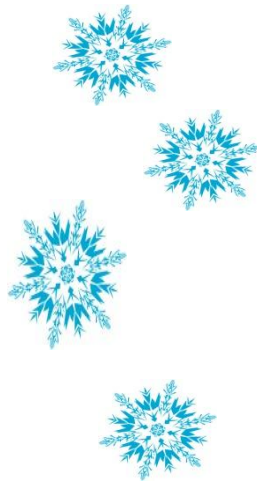
Табиғаттың қысқы құбылыстары туралы балалар білімдерін анықтау.

Тапсырма. Түрлі-түсті мұздықшаларды қарау.

Мұз сипаты туралы балалардың түсініктерін бекіту (аязда су мұзға айналады, мұз қатты, тайғақ, мөлдір, нәзік).

Өздігінен қызмет.

Ойын кезінде балалардың бір-бірімен қарым-қатынасын жетілдіру, құрбыларының қылықтарына өз көзқарастарын білдіру, өз іс-қимылдарымен амалдарын негіздеу.

8. Ағаштардағы қырауларды бақылау.

Бақылау.

Қыраудың пайда болу процесі туралы түсінік беру. Қар еріген кезде, күрт суық түскен және ауа-райы жылыған кезде айналаны қырау басқаны туралы балалардың назарын аудару, ағаштарға, орындықтарға және басқа заттарға. Қырау – бұл мығым шық. Түнде жердің үстіндегі ауасы салқындайды. Ауадағы сулы булар салқындаған заттармен өзара жанасып сулы тамшыларға айналып мұзды кесек болып қатады және қырау болады. Табиғаттың әртүрлі қысқы құбылыстарын көру, қысқы қардың сұлулығына тандануға балаларды үйрету.

Ырымдар.

Желтоқсанда қырау мол болады, қар көп түседі, суықтар күшейеді - мол егін орылады. Ағаштарға қырау тұрса аспан көк болады. Түнде қырау болса күндіз қар жаумайды.

Қозғалыс ойындары.

«Бірінші бол»

Белгі бойынша іс-әрекет жасай білуін бекіту (шананы айналу және өз орнына тұру) және қосымша жаттығуларды орындау (шанаға отыру, 5 рет отырып-тұру және т.б) жылдам және еппен іс-әрекет жасау.

Еңбек қызметі

Жолға су төгу үшін қарды нығыздату.

Қарды өздігінен күрекпен белгілі орынға алып бару, оны нығыздауға үйрету; ұжымдық еңбекке қатынасуға үйрету, өз әрекеттері мен құрбылар әрекеттерімен келістіруге үйрету.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе мен эксперименттер

Тапсырма. Күн шыққан кезде ағаштардың қырау жамылғанын көру. Күннің көзінде қырау жылтырайды.

«Қырау» сөзіне эпитет таңда.

Эпитеттерді таңдауға үйрену, балалар сөздігін байыту.

Өздігінен қызмет.

Балалар ойындарының тақырыбы мен мазмұнын жетілдіру және байыту; өз пікірін айтуын жетілдіру, өз құрбылары пікірлерімен келіспеу, олардың рөлдер, ойыншықтар мен міндеттерін бөлісуге сыпайы түрде айтуын жетілдіру.

9. Шыныдағы қарды өрнектерін бақылау, қадағалау.

Бақылау

Шыныдағы өрнектердің пайда болуы туралы түсінік беру.

Жылы сулы булар салқын терезелер шыныларына отырып бір-бірімен біріктіріледі, мұзды кристалға айналады да керемет гүлдері бар мұзды бау-бақша пайда болады. Табиғаттың қысқы құбылыстарын байқауға және құбылыстарды атауға әрі қарай үйрету.

Жұмбақ.

Өнері жоқ, қолы жоқ,
Сурет салуды біледі. (терезедегі қырау).

Ырым.

Егер терезелердің екі әйнегі де буланса аяз күшейе түседі.

Қозғалыс ойындары.

«Қасқұлақ» (Волк) (қазақ халық ойыны) «Қасқұлақтан» тығылып алаңда бағдарлай білуді бекіту. Ойын ережесін сақтау («қасқұлақ» сөзді атаса сол адам өз орнында қалу керек), «күзетші» тобынан «қасқұлақты» қуу міндетті. Ойында өз әрекеті мен әріптес әрекетімен келістіре білуін дамыту.

Еңбек қызметі.

Жолға су құю.

Тәрбиешімен бірге жауапкершілікпен жолға су құюды үйрету. Еңбек етуді тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе мен эксперименттер.

«Шыныдағы қысқы ертегі»

Балалардың шағын ертегіні құрастыруда талаптануын мадақтау, көргендерін айта білу (керемет жапырақтар, ғажайып гүлдер, өрнектер). Алдын –ала болатын қызметке қызығушылығын арттыру.

Өздігінен қызмет.

Ойында өз әрекетімен әріптес әрекетімен келістіре білуін дамыту.

10. Бұрқасынды бақылау.

Бақылау.

Бұрқасын туралы түсінікті қалыптастыру. Қатты жел, бұрқасын болған кезде аязды ауа соғады да, жүру қиындайды, бұлт күнді жауып әрбір жерде қарлы бұрқасын соғады.

Егер қар құйындатса – бұл табиғат құбылысы бұрқасын болып аталады.

Мақал.

Бұрқасын мен қарлы боран ақпанға келіп қонды.

Ырым.

Қыста бұрқасын болса-жазда жауын-шашын болады.

Қозғалыс ойыны.

«Қарлы әткеншек»

Берілген қарқында қолдарынан ұстап шеңбер бойынша жүре білуін бекіту (жылдам, баяу, басқа жаққа және т.б.). Ойында жинақылық пен дербестілікті тәрбиелеу.

Еңбек қызметі.

Балаларды бала-бақша ауласындағы телімдерде жолдарды сыпыруға және тазалауға үйрету. Телімдегі тәртіп пен тазалықтан разылық сезімін қалыптастыру.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе мен эксперименттер.

Тәжірибе. Шарбақ. Пен күркелердің маңында омбылар болатынын анықтау.

Қорытынды. Шарбақ пен күркеге жел соққан.

«Бұрқасын кезіндегі өзгешіліктерді ата».

Өз ойларын айта білу, сөзін, ақылын дамыту, білімін бекіту.

Өздігінен қызмет.

Бала қоғамы өмірінің ұйымдастыру формасы ретінде ойынды дамытуына, бірқалыпты балалық ойын бірлестігінің пайда болуына және нығайтуына, балалардың өзара қарым-қатынастарын қалыптастыруына, сондай-ақ ойындық бірлестігінің болуына себеп болу.

Қыс мезгілінің картотекасы

11. Бұрқасынды бақылау.

Бақылау.

Қысқы табиғат құбылысы-бұрқасынмен балаларды таныстыру.

Қатты жел соғып жер үстіндегі қарды айналдырса және шалғайды жаба түссе-бұны бұрқасын деп айтады және балаларға түсіндіру. Егер бұл уақытта қар жауса және омбылар пайда бола бастаса жолға шығуға болмайды. Адасып және үсіп кету мүмкін. Бірақ бұрқасын таза күндерінде де қар жаумай да бола береді.

Жұмбақ.

Қуып едім мойнын бұрмады,
Ұстайын деп ем қолға тұрмады.

(боран).

Ырым.

Соғып тұрған бұрқасын емес, аспаннан жауып тұрғанды қар дейді. Егер күннің жанында тұман болса-бұрқасын болады.

«Бұрқасын»

Тізбекте тұру, қарлы құрылғылар арасында жүре білу, тізбекті бұзбай жүру, білімдерін бекіту, әріптестеріменіс-қимылдарын келісе білуіне үйрету.

Еңбек қызметі.

Еңбек мазмұнын кеңейту, жануарларды әр сайын күтуін қамтамасыз ету. Адал еңбек етуге тәрбиелеу, бастаған істі аяқтауға тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе мен эксперименттер.

«Бұрқасын қандай?»

«Бұрқасын» сөзіне анықтама беруге балаларды үйрету.

Өздігінен қызмет.

Балалардың өзіндік ұжымын дамыту негізінде қарым-қатынастың жақсы формаларымен топтамаларын пайдалану. Белсенді балалар өз құрбыларының ынталарын баспауын қадағалау, жасқаншақтарға ұялшақ балалардың ойнауына көмектесеміз.

12 Әр түрлі күн райына қарай қардың өзгеруін байқау.

Байқау.

Жылымық кезінде қар жабысқақ болады, қардан ойыншық аққала істеуге болатынына балалардың көңілін аудару керек, ал аязды күндері қар үгітіліп, құрғап тұрғанда ештеңе істеуге болмайды,

Ауа қысымының өзгеруіне байланысты қардың қасиеті өзгеретінін байқап отыру, қардың өзгеру себептерін тереңдете түсіндіру.

Болжау.

Аязды күні қар жауса – күн жылынады. Суықтан қорықпа – суық сумен жуын.

Мақал-мәтел.

Қыс қандай болса, жаз да осындай.

Ойындар.

«Кім озды?»

Балаларды әртүрлі жарысқа қатысуға үйрету. (кім бұрын жылжиды, кім бұрын озады сол жеңіске жетеді) Балаларды достарының жеңісіне жеткеніне қуануға үйрету, дағдыландыру.

Еңбекке баулу.

Ауа райына байланысты қардың өзгеруіне көңіл бөлуді жалғастыру.

Дидактикалық ойындар. Тәжірибе жұмыстары. (қар қандай екенін айт).

Қар туралы балалардың білімін қадағалап, сөздік қорын кеңейту. Қар қалың, түкті, күн көзіне жарқырайды, жабысқақ, құрғақ.

Тәжірибе. Қардың қасиеттері.

- Аязды күні қарды қолғаппен алса, ол жабыспайды, шашылады.
- Қарды сумен суарсаң, одан қаршық жасауға болады. Қар дымқыл әрі жабысқақ, Қортынды. Бұдан біз қардың дымқылдығынан қар әдемі тұтас түрде болатындығын байқадық.

13. Қар жауғаннан кейінгі ағаштардың жайы қандай?

Бақылау.

Қар жауғаннан кейін ағаштың қалпы қандай әдемі екеніне балалардың көңілін аудару.

Кішкентай ағаштар үшкір дөңгелек тебетейге оранды, кейбір ағаштың бұтақтары бұғының мүйізі сияқты, кейбіреуі тоқыма жіп сияқты, мақталы шар сияқты. Балаларды ағашты күтуге үйрету. Қар басқан ағаш бұтақтары майысып тұрады, ол қалың қарды ақырындап түсіру керек екенін түсіндіру. Балаларды табиғатты сүйуге үйрету. Олардың өз сөзінен алған әсерлерін айтуға үйрету.

Мақал-мәтел.

Желтоқсанда қыс ақ мамық төсейді. Ал аяз өзен арқылы көпірлер тұрғызады.

«Ақ аю» (ойын)

Әртүрлі бағытта балаларды жүгіруге, жылдам қозғалысқа үйрету.

Еңбектену бағытында.

Бұтақтарды қардан сілкіп тазарту. Қай ағаш жасырынды, соны тап. Балаларға ағаштардың әртүрлі екендігін ажыратуды үйрету. Олардың эстетикалық танымын байыту.

14. Ағаш пен бұталарды бақылау

Бақылау. Балалардың назарын ағаштардың және бұталардың сыртқы түріне аудару (жапырақ жоқ), жапырақсыз ағаш бұталарының аспан түстес екендігіне назар аударту.

Ағаштың сыртқы түрлерін ажырата білуге жаттықтыру (ағаштың пішіні, бұтаның орналасуы, тамырдың түрі мен сыртқы пішіні) ағаштың: терек, қайың, шырша, гүлшетен, алма ағашы; бұталар: долана, жұпаргүл, сарықараған, шие. Балаларға аяз кезінде ағаш бұталарының жұмсақ және тез сынғыш болатынын түсіндіру.

Балаларды ағашқа сүйіспеншілікпен қарауға тәрбиелеу.

Көркем сөз. «Қарағай»

Тау баурайы - жағалай

Биік-биік қарағай.

Оқтай тұзу бойлары,

Шымыр өскен баладай.

Жұмбақ

Жазда жатсаң-көлеңкесіне алады,

Қыста жақсаң -жаның рақат табады. (ағаш)

Болжамдар: Егер жаңғақ шыршаның астыңғы жағында өссе- ерте суық

түседі деген белгі, егер жоғары өссе-қыстың соңы суық болады

Ағаштан алма толық түспейінше- қыс болмайды.

Тақпақ

«Қыс келбеті» М.Әлімбаев

Аққу мамық ұлпа қар,

Жамылады қырқалар.

Шымшып аяз бетінді,

Ширатады етінді.

Қимылды ойындар.

«Шаңғы жарысы» Дыбысқа деген іс-әрекетті бекіту (шанада отырып, аяқпен итеру; ішінен жатып, қолмен итеру). Дене шынықтыру сабағында алған білімдерін іс жүзінде қолданып, жарыстарға қатысуға ынталандыру.

Еңбек әрекеті

Ағаш және бұта түптеріне қарды үю. Ағаш және бұта түптеріне қарды үю және еңбектің маңыздылығын білуге үйрету. Жақсы ынтамен еңбектенуге тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар.

Эксперимент және тәжірибе.

«Ағаш па әлде бұта ма?»

Балаларға суреттеу арқылы ағаш па әлде бұта ма екенін тапқызу.

Тапсырма. Аязды күндері ағаштың жарылуын тыңдау.

15. Құстарды бақылау (сарышымшық, бозторғай, сауысқан, торғай, көгершін)

Бақылау

Балаларға қыстайтын құстар туралы түсінікті нақтылау және бекіту. Құстардың атауын есте сақтау, ұшып келетін құстарды белгілеріне сай ажырата білу (көлемі және түстеріне байланысты). Әр түрлі құстардың қозғалысы мен ерекшеліктерін ескере білуге үйрету (сауысқанның қадамы үлкен; торғай екі аяғымен секіреді; көгершінде жиі, ұсақ қадамдар т.б.). Құстар ұшып жүргенде немесе отырғанда жақсы көрінеді, егер олар ағаштың бұталарында отырса ажырату қиынға соғады. Құстарды жақсы көріп, оларға көмек бере білуге тәрбиелеу. Құстарға қыста азық табу қиын болатындығын түсіндіру. Оларды қосымша тамақтандырып тұру керектігін түсіндіру. Ұяда құстар өздерін қалай ұстайтындарын бақылау.

Көркем сөздер «Қарлығаш»

Ауламызда бау бүрлеп,
Шешек атып жайнайды.
Ақ тамағы бүлкілдеп,
Қарлығаштар сайрайды.

Жұмбақтар

Екі айыр құйрығы,
Қияқ мұрт қанаты,
Ұшқырлардың жүйрігі. (қарлығаш)
Қалқып тұрып аспанда,
Үн шығарып сан қилы,
Өнеріне басқанда,
Тұла бойың балқиды. (Бозторғай)

Неге олай аталады?

Сарышымшық-қар түскенде сарышымшық ұшып келеді.

Көгершін- «көк» сөзінен шыққан.

Ырымдар:

Сарышымшық үйге ұшып келсе-жақын арада қыстың түсетіні.

Бозторғай қыста ән салса-онда қар еріп, жер батпақ болады.

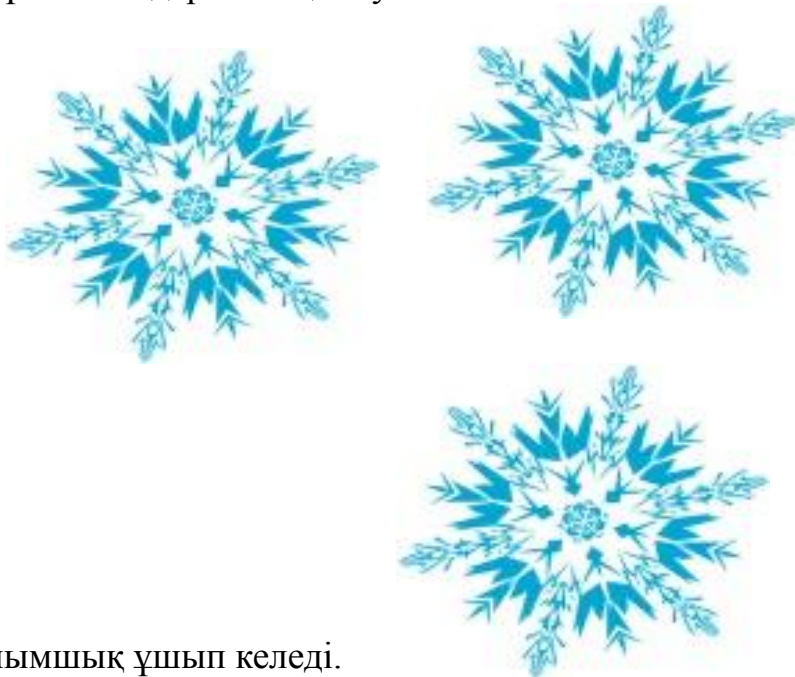
Егер торғай шөпке тығылса- аяз немесе боран. *Қозғалыс ойындары*

«Үкі» Ойын барысында өз іс әрекеттерін қарсыластарымен келісе білу қабілеттерін дамыту. Белсенділікке, өз бетінше жұмыс жасай білуге тәрбиелеу.

Еңбек әркеті

Құстарды тамақтандыру

Қыста құстарға далада тамақ беруге баулу. Берілген тапсырмаға жауапты болу: өз еңбегіне қанағаттана білу.

16. Қардағы іздерді бақылай білу

Бақылау

Қарда түрлі іздердің қалатынын, соның ішінде құстардың ізі ерекше болатындығын айыра білу: құстардың ізі крест сияқты, әр құс әр түрлі із қалдырады; адамның да іздері әр түрлі, түрлі жақтарға бағыттайды: машинаның ізі де әр түрлі және т.б. Жансыз табиғат жайындағы білімін бекіту; балалардың сөйлеу тілдерін дамыту.

Көркем сөз

Ойын ойнап, міне біз,
Қыс қызығын көреміз.
Шанаға да мінеміз,
Шаңғыны да тебеміз.

Жұмбақ

Мен кетемін, ол қалар. (із)

Тақпақтар «Алғашқы қар» Т.Мұратұлы.

Көктемгі шиіе гүлі ме,
Сала ма еске мақтаны.
Қар жауып тұрды түнімен,
Күн шыға барып тоқтады.

«Қар», Т.Шопашов

Жауды, міне, қар аппақ,
Қазақ жері-бағымыз.
Қойнауынан мөп-мөлдір,
Сусындайды жанымыз.

Қозғалыс ойындары

«Нысана» Оң және сол қолмен желдетіп, көздеп лақтыру кезінде қалыпты жағдайды сақтай білу. Ойын барысында балаларды шапшаңдыққа, икемділікке баулу. Қызығушылықтарын арттыру.

Ұяны тазалау

Өз беттерінше және жауапкершілікпен ұяны тазалап, еңбектерін бағалай білуге үйрету.

Дидактикалық ойындар. Эксперименттер және тәжірибелер

«Іздің құпиясын кім тез табады?»

Қашықтықты бағыттай білу, зеректілік қабілеттерін бекіту

«Не себепті құстардың ізі, үзілетіндігін түсіндіру» (құстар ұшады, қанатын және құйрығын ашқандықтан- қарда басқа із қалдырады).

Өз бетінше іс-әрекет:

Ойын барысында балалар өзара қарым-қатынас жасау арқылы норманы және ережені меңгеру қабілетін ояту (жүргізу мәдениеті, достық, ұжымдық түсінушілік).

17. Мұзды бақылау

Бақылау Ауа температурасының күрт өзгеруіне байланысты судың қатты күйге айналуын анықтау, балаларға не себепті ауа температурасы өзгергенде судың қататындығын түсіндіру. Мұз

бұл – қатты сукұрамы екендігін түсіндіру; мұз медицинада тағамды салқын қалпында сақтап тұруға қолданылады. Мұз құрамы- тұнық, суық, қатты екендігін атау.

Өз жауаптарын анық қалыптастырып айтып, сөздік қорларын молайту ; қысқы су құбырларының сұлулығына сүйсіне білуге тәрбиелеу. Суды табиғаттың негізгі көзі ретінде ұқыптылықпен қарауға тәрбиелеу.

Көркем сөз

Дала аппақ, жапалақтап
Қар жауып тұр тынбастан
Қалың орман қар жамылған
Маужырайды түнгі аспан

Жұмбақ

Отқа жанбайды,
Суға батпайды. (мұз)

Жаңылтпаш

Мұз үсті
Ізі түсті.
Қыз құстай ұшты.

Қозғалыс ойындары

«Мұзды аулаға кіргіз»

Таяқшаның көмегімен мұзды берілген бағытта сырғанату. Спорттың басқа да түрлерімен таныстыру.

Еңбек әрекеті

Табиғат бұрышында құсты тамақтандыру

Табиғат бұрышында құсты өз беттерінше тамақтандыруға үйрету (тамақтандыру, суларын ауыстыру). Табиғат аясындағы құстарды аялай білуге тәрбиелеу.

Дидактикалық ойындар. Эксперимент және тәжірибелер

«Жер! Су! Ауа! От!»

Балаларға сөздердің дұрыс дыбысталуын үйрету (тәрбиеші-мұз, бала-су, тәрбиеші-құс, бала-ауа, тәрбиеші-от және т.б.)

Тәжірибе. Мұздың еруі.

Қорытынды жасап, сараптай білуге үйрету: тәжірибесінен алған қуанышты аша білу.

18.Бұлт пен тұманды бақылау

Бақылау

Қыс кезіндегі табиғат көріністері туралы білімдерін кеңейту; қыс мезгілінде аспанды жиі бұлт басады; ақырын қар жау бастайды. Байқампаздықты арттыру.

Көркем сөз

Ақ киімді, денелі, ақ сақалды

Соқыр, мылқау танымас тірі жанды,

Үсті-басы ақ қырау, түсі суық,

Басқан жері сықырлап келіп қалды.

Жұмбақтар

Көшіп жүріп желменен,

Сеуіп шықты тамшысын.

Қыраттарға шөлдеген. (бұлт)

Аспан түйді қабағын,

Сұр пердесін керді де,

Жапты жердің табанын. (тұман)

Сұрғылт түтін,

Бүркесе маңайды,

Адастырар талайды. (Қарлы бұлт)

Болжамдар

Қыста тұман төмен болса- ызғарға.

Тұман түссе-күн жылынады.

Қыста тұман жолақтармен болса-жылылыққа, ал жазда –жаңбырға.

Қозғалыс ойындары

«Жаяу көкпар» (қазақтың ұлттық ойыны)

Қуысу арқылы жүгіруді бекіту (көкпарға дейін жүгіріп, мәреге келу); ойын ережесін сақтау (киімнен ұстауға, итеруге, дөрекілікке рұқсат жоқ). Батырлыққа, күштілікке, икемділікке тәрбиелеу.

Еңбек қызметі

Ойын үшін қардан жасалған құрылыс (ұшақ, қалашық, машина)

Біріккен іс-әрекет арқылы жақсы көңіл-күй сыйлау; құрастыру қабілетін дамыту, құрылыс жасау үшін конструктормен жұмыс жасау.

Дидактикалық ойындар. Эксперимент және тәжірибелер

Тәжірибе. «Қандай құрылым?»

Қардың, судың, мұздың құрылымын салыстыру, қатынас ерекшеліктерін анықтау.

Суды, мұзды, қарды мұқият қарау. Ерекшеліктері мен ұқсастықтарын тауып, қайсысы ауыр екенін салыстыру (су ма мұз ба, су немесе қар, қар немесе мұз).

Бұлардың бәрін біріктірсе не болады? (қар немес мұз ериді); біріктіргенде қалай өзгертінін салыстыру: су мен мұзды (су мөлдір, суық болады, көлемі көбейеді, өйткені мұз ериді) қар мен мұз (бірікпейді).

